

KÜRESELLEŞME, DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMI ve GELİR EŞİTSİZLİĞİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE EKONOMİSİNDEN AMPİRİK KANITLAR (1980-2022)

Oğuzhan SUNGUR¹

Öz

Bu çalışma, Türkiye örneğinde 1980-2022 dönemi için küreselleşme, doğrudan yabancı sermaye yatırımı ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi test etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılarak küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımdaki (DYSY) artışın gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, modelin kontrol değişkeni olan ekonomik büyüme oranındaki artışın da gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulguların ilgili literatürdeki neo-liberal görüş ve modernizasyon kuramını desteklediği gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'de gelir eşitsizliğinin azaltılması için bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının azaltılmasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın amacına yönelik olarak Türkiye'de ekonomik gelişmişlik düzeyi düşük olan bölgeler için eğitim imkanlarının artırılması, yatırım teşviklerinin yaygınlaştırılması ve bu bölgelerin alternatif turizm faaliyetleri ile desteklenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı, Ekonomik Büyüme, Gelir Eşitsizliği, Küreselleşme
JEL Sınıflandırması: B22, E27, F63, O11, O15

THE RELATIONSHIP BETWEEN GLOBALIZATION, FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND INCOME INEQUALITY: EMPIRICAL EVIDENCE FROM THE TÜRKİYE ECONOMY (1980-2022)

Abstract

This study aims to test the relationship between globalization, foreign direct investment and income inequality in the sample of Türkiye for the period 1980-2022. In this context, the ARDL bounds test approach developed by Pesaran et al. (2001) was used in the study to conclude that the increase in globalization and foreign direct investment (FDI) reduces income inequality. In addition, it was determined that the increase in the economic growth rate, which is the control variable of the model, has a reducing effect on income inequality. It was observed that the findings obtained in the study support the neo-liberal view and modernization theory in the relevant literature. In this direction, it is thought that reducing the development gap between regions may be effective in reducing income inequality in Türkiye. For the purpose of the study, it is suggested to increase educational opportunities for regions with low economic development levels in Türkiye, to expand investment incentives and to support these regions with alternative tourism activities.

Keywords: Foreign Direct Investment, Economic Growth, Income Inequality, Globalization
JEL Classification: B22, E27, F63, O11, O15

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, oguzhan.sungur@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6897-4926

1. Giriş

Sosyo-ekonomik hayattaki gelir eşitsizliğinin bir sorun olup olmadığı önemli bir iktisadi tartışma konusudur. Yüzyıllar öncesinde ortaya çıkmış ve iktisat bilimine yön vermiş olan klasik iktisat anlayışına göre gelir eşitsizliği özellikle ekonomik büyüme sürecinin ilk safhalarında beklenen bir durumdur. Klasik iktisat anlayışının bölüşüm teorisine yoğun eleştiriler yönelten sosyalizme göre ise gelir eşitsizliği krizlere de neden olan ve çözümlenmesi gereken önemli bir iktisadi sorundur. İktisat bilimi, gelir eşitsizliği argümanı üzerinde klasik ve sosyalist düşünce odağı ve diyalektik felsefe ışığı altında günümüze kadar önemli tartışmalarla birlikte ciddi gelişmeler göstermiştir.

Günümüze geline süreçte gelir eşitsizliği üzerine literatürde en dikkat çekici çalışma Simon Kuznets'e aittir. Kuznets (1955), gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme ile ortaya çıkacağını ancak ekonomik büyümenin ilerleyen sürecinde azalan bir trend izleyeceğini savunmaktadır. Şüphesiz, bu tespitinde Sanayi Devrimi sonrasında büyüyen ve gelişen ekonomilerde I. Dünya Savaşı ile ortaya çıkan gelir eşitsizliğinde azalma trendinin önemli bir etkisi vardır. Ancak, Piketty (2014)'nin konu üzerine güncel tespitleri, gelir eşitsizliğindeki azalma trendinin 1970 yılına kadar sürdüğünü ve sonrasında tekrar yükselişe geçtiğini kanıtlamaktadır. Piketty'nin son tespitleri Kuznets'in iddiasının gücünü zayıflatmış gibi gözükmektedir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan çok sayıdaki ülke farklı düzeylerde de olsa gelir eşitsizliği ile yaşamaktadır. Bazı toplumlar gelir eşitsizliği ile yaşamaya alışmışken; diğer toplumlar ise gelir eşitsizliğini çözüm bulunması gereken önemli bir sosyo-ekonomik problem olarak görmektedir. Sosyal hayatın ışığında iktisat bilim dünyasında gelir eşitsizliğine bakış ve değerlendirmeler yine bu olguya bakış açısına göre farklılık göstermektedir. Serbest piyasa ekonomisindeki işlerliği iktisadi sorunların çözümü için yeterli gören klasik iktisat savunucuları, gelir eşitsizliğinin de kendiliğinden bir sorun olmaktan çıkacağını savunmaktadır. Ancak, derinleşen gelir eşitsizliğini kalıcı bir sorun olarak kabul eden sosyalizme göre gelir eşitsizliği krizlerin en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Kazgan (2016), dünyada gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkeler arasında ABD'yi göstermekte ve bu ülkede yaşanan krizlerin en önemli nedenleri arasında yine bu ekonomik eşitsizlik türünü sebep olarak görmektedir. Bu iddianın devamında ABD'nin dünyada sahip olduğu ticaret hacminin bu ülkede yaşanan krizlerin dünya krizine dönüşmesinde etkili olduğu savunulmaktadır.

Ekonomik büyümenin sağlanması önemli bir iktisadi başarıdır. Ancak, II. Dünya Savaşı sonrasında kalkınma kavramının artan önemi ve ekonomik büyümeye sürdürülebilirlik kazandırma amacı gelir eşitsizliği konusunu yeniden iktisat alanında tartışılan popüler bir konu haline getirmiştir. Bugün, büyüme ve kalkınma kavramları arasındaki en önemli fark olarak görülen gelir eşitsizliği olgusu dünyada özellikle gelişmekte olan ülke örneklerinde araştırılan ve çözümlenmesi gereken bir konu haline gelmiştir. Dünyada ilk on büyük ekonomi arasına girmeyi hedef olarak belirleyen Türkiye'de de ekonomik istikrar için gelir eşitsizliği ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması çözülmesi gereken öncelikli hedefler arasında yer almaktadır.

Türkiye, dünyada 1970'lerde başlayan ekonomik özgürlükler ve küreselleşme hareketine yön veren; ABD ve İngiltere'den sonra bu politikalara uyum sağlayan ülkeler arasında yer almaktadır. Cumhuriyetin ilanından günümüze yatırım-tasarruf özdeşliğindeki açık, küreselleşme sürecinin katkısı ve yabancı sermaye yatırımlarının desteği ile kapatılmaya çalışılmıştır. Ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisi birçok ampirik çalışma ile kanıtlanan küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi merak edilen ve ilgi çekici bir araştırma konusu olarak bu çalışmanın motivasyon kaynağını oluşturmaktadır. Bu motivasyon ışığı altında çalışmanın araştırma konusu 1980-2022 dönemi için Türkiye örneğinde küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımının (DYSY) gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmaktır. Gelir eşitsizliği üzerine literatürde yapılan ampirik çalışmalar incelendiğinde bu değişkeni temsilen kullanılan gini katsayısının genellikle University of Texas Inequality Project, The Global Consumption and Income Project (GCIP) ve Standardized World Income Inequality Database (SWIID) veri tabanlarından kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada literatürdeki ampirik çalışmalardan farklı olarak gelir

eşitsizlik değişkeni World Inequality Database (WID) veri tabanından elde edilen gini katsayısı ile temsil edilmiştir. Bu durum, çalışmanın değişken açısından özgün yönünü oluşturmaktadır. Çalışmanın belirlenen amacı doğrultusunda araştırmanın yöntemi olarak ARDL sınır testinin uygulanması tercih edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilecek bulguların ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından literatüre önemli katkılar sunması beklenmektedir. Çalışma küreselleşme, doğrudan yabancı sermaye yatırımı ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi açıklayan teori ve literatür bölümlerinden sonra veri seti ve yöntem tanıtımı, ampirik bulguların aktarımı ile devam edecek ve sonuç bölümü ile sonlanacaktır.

2. Küreselleşme, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi

Küreselleşme, küre şeklinde olduğu kanıtlanan dünyamızda ülkelerin ve toplumların özellikle ekonomik, sosyal, politik ve kültürel ilişki ve etkileşim anlamında karşılıklı bağımlılıklarının zaman içerisinde arttığı bir süreç olarak tanımlanabilir. Küreselleşmenin tarihini ülkelerin birbirleri ile ticarete başladıkları merkantilist döneme kadar dayandırabilmek mümkündür. Buna rağmen dünya tarihçileri ve iktisat tarihçilerinin üzerinde uzlaşmaya vardıkları kanaat, yaygın küreselleşmenin 1870 sonrası ortaya çıktığı düşüncesidir (Oktik, 2002). Sanayi Devrimi sonrasında serbest dış ticaret modellerinin ülkeler arasında uygulanmaya başlanması ülkeleri o dönem itibarıyla özellikle ekonomik ilişkiler anlamında birbirine daha da yakınlaştırmıştır.

Zaman içerisinde küreselleşmenin ülkelerin sosyo-ekonomik koşulları ve toplumların demokratikleşme süreci üzerinde etkileri ortaya çıkmıştır. Ancak söz konusu etkinin yansımaları üzerine iktisatçılar ve toplum bilimciler arasında mutlak bir fikir birlikteliği ortaya çıkmamıştır. Bir grup kesim, küreselleşmeyi çağdaşlaşma ve gelişme süreci olarak görmektedir. Neo-liberal görüş olarak da bilinen bu düşünceye göre küreselleşme ticareti ve yatırımları arttırmakla birlikte ülkelerin sosyo-ekonomik refah seviyesine olumlu katkılar sunmaktadır (Lawrence ve Slaughter, 1993; Lucas, 2000). Ayrıca, küreselleşme gelişmiş ülkelerle entegrasyon süreci yaşamakta olan toplumlarda demokratikleşme sürecini de hızlandırması beklenen bir etki ortaya çıkarmaktadır. Bu düşüncenin gelişmesinde şüphesiz Lipset'in demokratikleşme süreci ile ilgili düşüncesi önemli bir yer tutmaktadır. Lipset (1959)'e göre demokrasi gelişmemiş toplumlar için pahalı bir mülktür ve gelişmemiş toplumlar ancak ekonomik olarak gelişme gösterdikten sonra gerçek anlamda demokratikleşebilirler. Ülkelerin gelişim süreci açısından küreselleşme, toplumları hem sosyo-ekonomik olarak geliştirecek hem de demokratikleşme süreçlerine katkı sağlayacaktır.

Küreselleşmeyi, ekonomik liberalleşme ve politik demokratikleşme süreci olarak kabul eden neo-liberal görüşe karşı; küreselleşmeyi ABD ve sanayileşmiş AB ülkelerinin emperyalist amaçlarına hizmet eden bir kalkınma projesi olarak tanımlayan neo-liberal karşıtı görüş de vardır. Neo-liberal karşıtı görüş için küreselleşme tam bir liberalleşme süreci değildir. Dünyada liberalleşme adı altında mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı ticari antlaşmalarla sağlanmışken; emeğin serbest dolaşımına yönelik ciddi bir politika uygulaması henüz söz konusu değildir. Bu yönüyle eksik liberalizm koşullarında fikri mülkiyet haklarına sahip küresel işletmeler hammaddeyi ucuza alarak, üretimlerini emeğin ucuz olduğu ülkelerde gerçekleştirmekte ve ürünlerini en fazla kâr yaptıkları pazarlarda satmaktadırlar (Ertuna, 2006). Küreselleşmenin bu aksak işleyişi dünya genelinde gelir eşitsizliğinin derinleşmesine, yoksulluğun artmasına ve çevre sorunlarının süreklilik kazanmasına neden olmaktadır (Rodrik, 1997; Wood, 1998).

Ülkeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olarak sınıflandırılırken temel belirleyici faktör; ülkelerin milli gelir ve sanayileşme seviyeleri olmaktadır. Küreselleşmenin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere dış ticaret hadleri üzerindeki etkisini araştıran Prebisch-Singer tezinine göre, küreselleşme süreci tarımsal mal üreten ülkelerin dış ticaret hadlerini kötüleştirmektedir (Salvatore, 2013). Bu durumun yaşanmasında talep ve arz kaynaklı faktörler etkili olmaktadır. Gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere ithal edilen tarımsal mallara yönelik gelirin talep esnekliği genellikle düşüktür (Dunn ve Mutti, 2004; Ghoshray, 2011). İthal tarımsal mallar için gelirin talep esnekliğinin düşük olması gelişmiş ülkelere artan gelirin daha düşük bir payının bu tür tarımsal ürünlere ayrılması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelere

tarımsal ürünlerin üretimine yönelik teknolojik gelişmeler küresel piyasalarda tarımsal ürün arzını artırmaktadır ki; bu sonuç da gelişmekte olan ülkelerin tarımsal ürün ihraç ederek küresel gelirden almakta olduğu payı giderek düşürecektir (Husted ve Melvin, 2013). Prebisch-Singer tezi, Bhagwati (1958) tarafından geliştirilen Yoksullaştırıcı Büyüme tezinin vurguladığı gibi ihracat odaklı büyüme hedefini benimseyen gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret hadlerini kötüleştirerek sosyo-ekonomik refah seviyesini düşürebilmektedir. Böylelikle ülkeler arasındaki gelir eşitsizliği derinleşerek devam etmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları küreselleşme sürecinin bir yansımasıdır. Sanayi Devrimi sonrasında bazı şirketlerin çok uluslu bir boyut kazanarak farklı ülkelerde gerçekleştirdiği yatırımlar, bu yatırım türünün tarihteki ilk ciddi örnekleri olarak görülebilir. Günümüzde ise küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ivme kazandıran en önemli gelişmelerden bir tanesi Washington Uzlaşısıdır. Latin Amerika ülkelerine makro ekonomik istikrar kazandırmak için geliştirilen politikaların zaman içerisinde Dünya Bankası ve IMF tarafından serbest piyasa ekonomisini benimseyen ülkelere tavsiye edilmesi neo-liberal anlayış çerçevesinde küreselleşme sürecinde yabancı yatırımlara duyulan ilgiyi arttırmıştır. Ancak, liberal politikaları uygulayan ve finansal serbestleşmeye giden Meksika, Güney Kore, Malezya, Tayland, Endonezya, Rusya, Brezilya ve Türkiye gibi ülkelerde 1994-2001 döneminde yaşanan krizler Washington Uzlaşısını ve önerdiği politikaları tartışılır bir konuma sürüklemiştir. Washington Uzlaşısı sonrasında en sağduyulu değerlendirme, bu uzlaşuya yön veren ünlü kalkınma iktisatçısı John Williamson'a aittir. Williamson (2003:1480), Latin Amerika ülkeleri için geliştirilen ekonomi politikalarının neo-liberalizm anlayışı çerçevesinde farklı ülkelere uygulanmasının doğru bir politika olmadığını ve bu politikaların gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele konularında başarısız olduğunu kabul etmektedir. Bu sorunlarla çözüm niteliğinde bir mücadele için ise eğitimin iyileştirilmesi, mikro kredi uygulaması, kayıt dışı ekonomi ile mücadele edilmesi ve toprak reformunun gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Küreselleşme olgusunda olduğu gibi doğrudan yabancı sermaye yatırımının da gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini açıklayan görüşler mevcuttur. Doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azalttığını ileri süren neo-liberal görüş, modernizasyon kuramı olarak bilinmektedir. Modernizasyon kuramına göre, doğrudan yabancı sermaye yatırımları teknoloji ve yönetim bilgi sisteminin aktarımı, sermaye transferi, beşerî sermayenin gelişimi ve ekonomik bütünleşme yolu ile yatırımı çeken ülkeye katkı sağlamaktadır (Basu ve Guariglia, 2007). Yabancı sermaye yatırımlarının gerçekleştiği süreçte, yatırım yapılan ülke ekonomik gelişmişlik durumuna göre kırsal yaşamdan kentsel yaşama, tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine, geleneksel yaşamdan daha modern yaşama geçiş sağlayarak iktisadi bir evrim geçirmektedir. Bu süreçte ülkeler ekonomik olarak büyürken, Clarke (1995)'in de ifade ettiği gibi ekonomik büyümenin bir sonucu olarak ekonomik eşitsizlik durumunu da tecrübe ederler. Modernizasyon kuramı savunucuları, Kuznets'in ters U hipotezinde ileri sürdüğü gibi ortaya çıkan gelir eşitsizliğinin sanayileşme sürecinin ilk aşamalarında tarımsal üretim ve sanayi üretimindeki faktör verimlilik farklılığından kaynaklandığını ve sanayileşme sürecinin tamamlanmasıyla birlikte gelir eşitsizliğinin de azalacağı düşüncesini benimsemektedirler (Tsai, 1995: 470).

Neo-liberal düşünce karşıtı kesim, modernizasyon kuramı yerine bağımlılık kuramını savunmaktadır. Bağımlılık kuramına göre, doğrudan yabancı sermaye yatırımları sonucunda gerçekleşmesi beklenen gelir eşitsizliğinin etkisi geçici değil, kalıcıdır. Bu sonuca neden olan faktör ise yabancı sermaye yatırımlarının yatırım yaptıkları sektörlerde seçici olması ve sermaye üretim faktörünün emek faktörü yerine ikame edilmesidir (Ongan, 2004). Bu düşünce ürünü 1970'li yıllar sonrasında gerçekleşen iktisadi gözlemin bir sonucudur. Küreselleşme sürecinde sosyalist sistemden çıkıp, serbest piyasa modelini benimseyen Çin ve Rusya gibi ülkelerde ve Washington Uzlaşısı sonrasında özelleştirme yolunu tercih eden ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımları sanayi ve hizmetler sektöründe enerji ve telekomünikasyon alanlarını tercih etmiştir. Özel sektörde gerçekleşen yatırım alanlarında nitelikli işgücünün tercih edilmesi, nitelikli işgücü ile niteliksiz işgücü arasındaki gelir farkının açılmasına neden olmuştur. Nitelikli işgücü ve niteliksiz

işgücü arasında gelir farkının olması iktisadi olarak beklenen bir sonuçtur. Ancak, ekonominin büyümesine hız kazandıran doğrudan yabancı sermaye yatırımları aynı zamanda işgücü piyasasında oluşturduğu talep ile ücret seviyeleri arasındaki farkın da ortaya çıkmasını hızlandırmaktadır (Stiglitz, 2013). Bununla birlikte doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının teknoloji transfer etkisi iktisadi evrim sürecinde emek üretim faktörünün yerine teknoloji faktörünü ikame etmesi gelir eşitsizliğini derinleştirici sorunları da beraberinde getirmiştir.

3. Literatür Özeti

Küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımı dünya iktisat tarihinde eski olgular olmasına rağmen bu iktisadi olayların makro ekonomik sistem üzerinde yaratmış olduğu yaygın etki 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. İstatistik ve ekonometri alanında ampirik test tekniklerinin geliştirilmesi ve iktisadi göstergelerin niceliksel verilerle beraber temsil edilmeye başlanması iktisat bilim alanında ampirik çalışmaların yaygınlık kazanmasında etkili olmuştur. Bu nedenle küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerine yapılan ampirik çalışmaların 21. yüzyıl ile başladığı dikkat çekmektedir. Literatür özeti bölümünde küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi iki alt başlık altında ele alınacaktır.

3.1. Küreselleşme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi Üzerine Ampirik Literatür

Küreselleşme ile ilgili oluşturulan endeksler incelendiğinde bu endeksin farklı alt bileşenlerden oluşan bileşik bir endeks olduğu görülmektedir. Literatürde incelenen ampirik çalışmalar ışığında küreselleşmeyi temsilen farklı değişkenlerin kullanıldığı ama ziyadesiyle küreselleşme endeksinin alt bileşenler üzerinden temsil edildiği gözlemlenmiştir. Küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerine etkisini inceleyen literatürdeki ilk çalışmalardan bir tanesi Heshmati (2004)'ye aittir. 1995-2001 dönemi için 62 ülkede küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi Kearney küreselleşme endeksi kullanılarak test edilmiştir. Kearney küreselleşme endeksi; ekonomik entegrasyon, kişisel iletişim, teknolojik ve politik katılım olmak üzere dört alt bileşenden oluşmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda kişisel iletişim ve teknoloji transferinin gelir eşitsizliğini azaltırken; ekonomik entegrasyonun ise gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Politik katılımın ise gelir eşitsizliği üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Kearney endeksinin kullanıldığı farklı bir çalışmada Zhou vd. (2011) küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini geliştirmiş, gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri için araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda Kearney endeksi ile gelir eşitsizliği arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişki, küreselleşmenin gelir eşitsizliğini azalttığını göstermektedir.

Küreselleşmenin yeniden ivme kazandığı 1970 ve sonrası için küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi farklı ülke örneklerinde araştırılmıştır. Bergh ve Nilsson (2010), 79 ülke örneğinde 1970-2005 dönemi için küreselleşme ve ekonomik özgürlüklerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini Generalized Method of Moments (GMM) yöntemi ile test etmişlerdir. Çalışmanın sonucu politik küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırmadığını göstermektedir. Baek ve Shi (2016), 26 gelişmiş ve 52 gelişmekte olan ülke örneğinde 1990-2010 dönemi için küreselleşmenin ticari ve finansallaşma boyutunun gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmanın sonuçları ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar ışığında, ticari yoğunluktaki artışın gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğini arttırırken, gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini azalttığı; finansal derinleşmenin gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltırken; gelişmekte olan ülkelerde ise gelir eşitsizliğinde artışa neden olduğu anlaşılmaktadır. 2007 küresel krizinin etkilerinin de değerlendirilmeye katıldığı çalışmada Tunalı ve Çetinkaya (2019), G7 ülkeleri örneğinde 2003-2013 dönemi için küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda genel küreselleşme endeksindeki artışın gelir eşitsizliğini azalttığı tespit edilmiştir. Bu sonuca rağmen aynı çalışmada sermaye açıklığı değişkeninin gelir eşitsizliğini arttırıcı etkisinin tespit edilmesi dikkat çekicidir. Bu sonucun ortaya çıkması, özellikle

kriz dönemlerinde sermaye çıkışlarının gelişmiş ülkelerde de gelir eşitsizliğini arttırıcı etkisi ile açıklanmaktadır.

Türkiye, dünyada yaygınlaşan küreselleşme hareketine ilk uyum sağlayan ülkeler arasında yer almaktadır. 24. Ocak. 1980 kararları kapsamında uygulamaya koyulan serbest dış ticaret politikaları ve 1989 yılında yasalaşan 32 sayılı kanun ile sermaye hareketlerinin serbest bırakılması küreselleşme sürecinde yapılan en önemli düzenlemeler olarak görülmektedir. Türkiye ekonomisi için küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini dönemsel olarak veri yorumlaması üzerinden değerlendiren çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar arasında Solmaz (2014), Türkiye'nin içinde yer aldığı OECD ülkeleri için gelir eşitsizliği endeksi ve alternatif küreselleşme endeks değerlerinin dağılım diyagramlarını oluşturmuştur. Bu çalışmada, küreselleşme endeksinin yüksek olduğu ülkelerde gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ve ülkelerin küreselleşme süreçlerinde gelir eşitsizliğinin azalmaya devam ettiği gözlemlenmiştir. Erkul ve Erkul (2019) politik iklim, siyasi yapı ve toplumsal tepki açısından benzer olduğu nitelendirilen iki ülke Şili ve Türkiye'de küreselleşme sürecinde gelir eşitsizliği ve yoksullukla ilgili mücadele yöntemlerini kıyaslamıştır. Uygulanan politikaların gelir eşitsizlik istatistiği üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde Şili'nin Türkiye'ye kıyasla daha etkin bir süreç yürüttüğü ileri sürülmektedir. Bu değerlendirmenin gerekçesi ise Şili'nin gelir eşitsizliği ile mücadeleyi yürüttüğü süreçte yapısal reformlar gerçekleştirirken; Türkiye'nin ise yapısal bir değişime gitmeden parametrik reformlar gerçekleştirmesidir. Literatürde küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini Türkiye örneğinde inceleyen ampirik çalışma sayısı ise son derece sınırlıdır. Yücel ve Altıntaş (2019), Türkiye'nin de yer aldığı 16 gelişmekte olan ülke ve 16 gelişmiş ülke örneğinde 1980-2014 dönemi için küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmıştır. Dinamik panel veri analiz yönteminin tercih edildiği çalışmanın sonuçları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelir eşitsizliğini azaltırken; sosyal ve politik küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırdığını göstermektedir. Türkiye'nin de aralarında yer aldığı 13 yükselen piyasa ekonomisini inceleyen farklı bir ampirik araştırmada Akbakay ve Barak (2020), 1994-2014 dönemi için küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu çalışmada da küreselleşmenin gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki arttırıcı etkisi uluslararası ticaret, finansal küreselleşme, finansal açıklık ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Yücel ve Altıntaş (2019) ile Akbakay ve Barak (2020)'in araştırma sonuçları karşılaştırıldığında küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri ile ilgili kısmi benzerlikler söz konusu olurken; özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi ile ilgili çelişen bulguları dikkat çekici olarak nitelendirilmektedir.

3.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi Üzerine Ampirik Literatür

Küreselleşen dünyada doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının 1980 sonrasında artmaya başladığı dikkat çekmektedir. Neo-liberal iktisat politikaları kapsamında değerlendirilen Washington Uzlaşısının artan doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Özellikle yatırım-tasarruf özdeşliğini sağlayamayan gelişmekte olan ülkeler, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile büyüme ve kalkınma hedeflerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Ancak, iktisadi olarak yaşanan bu gelişme sürecinin makro ekonomik göstergeler ve özellikle de gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi tartışmalıdır. Bu nedenle doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi birçok çalışmada ampirik olarak test edilmektedir.

Yapılan literatür incelemesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımını temsilen farklı değişkenlerin kullanılmadığı ve genellikle ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye değerinin tercih edildiği görülmüştür. Ampirik çalışmaların örneklem seçimlerinde ise gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örnekleri ile ülkelerin eyaletleri ve şehirleri de kullanılmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini Doğu Asya ülkeleri örneğinde araştıran Velde ve Morrissey (2004) Filipinler, Güney Kore, Hong Kong, Singapur ve Tayland için 1985-1998 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna

ulaşmışlardır. Bu çalışmada, doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi yabancı sermaye yatırımının tercih ettiği sektörler ve eğitim politikası ile açıklanmaktadır. Ayrıca bu çalışmada üretilen mal niteliğinin geliştirilmesi ve beşerî sermaye unsuruna yatırım yapılması durumunda doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisini devam ettirebileceği vurgulanmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini Çin örneğinde bölge bazlı inceleyen Wei vd. (2009), 1979-2003 dönemi için doğrudan yabancı sermaye yatırımının bölgesel büyüme oranı farklılıklarını açıklayabilecek bir faktör olduğunu tespit etmişlerdir. Figini ve Görg (2011), çalışmalarında doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini 1980-2002 dönemi için 100 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örneğinde incelemiştir. Çalışmanın panel veri analiz sonuçları gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azaltırken; gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini arttırdığını göstermektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini bölge ve eyalet özelinde irdeleyen farklı bir çalışmada Chintrakarn vd. (2012), 1977-2001 dönemi için ABD'nin 48 eyaletinde doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini uzun dönemde olumsuz olarak etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini dünyanın en düşük gelire sahip ülkeleri olan Afrika örneğinde araştıran Kaulihowa ve Adjasi (2017), 1980-2013 dönemi için 16 Afrika ülkesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azalttığını tespit etmişlerdir. Literatür okumasının derinleştiği diğer çalışmalarda Jensen ve Rosas (2007), Meksika eyaletlerinde 1990-2000 dönemi; Doğan vd. (2013), İran ekonomisinde 1970-2010 dönemi için doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azalttığını; Mahutga ve Bandelj (2008), Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde 1990-2001 dönemi; Suanes (2016), 13 Latin Amerika ülkesinde 1980-2009 dönemi için doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Sylwester (2006), az gelişmiş ülkeler örneğinde 1970-1989 dönemi için ve Ngwakwe ve Dzomonda (2018), demokratik rejimle yönetilen Güney Afrika ülkelerinde 2005-2015 dönemi için ise doğrudan yabancı sermaye yatırımı ile gelir eşitsizliği arasında istatistiki olarak hiçbir anlamlı sonuç bulunmadığını tespit etmişlerdir.

Literatürde, doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerine etkisini Türkiye örneklemini için inceleyen ampirik çalışma sayısı sınırlıdır. Bu çalışmalardan biri olan Karabıyık ve Dilber (2016), Türkiye'nin de aralarında yer aldığı gelişmişlik düzeyleri farklı 50 ülke örneğinde 1970-2008 dönemi için doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi tespit edilmiştir. Bu etkinin teknoloji, bilgi ve yabancı sermaye transferi sayesinde gerçekleştiği ileri sürülmektedir. Türkiye dahil 36 ülke örneğinde doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştıran Üzar (2018), 1998-2007 dönemi için oluşturulmuş bütün alternatif model testlerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğine neden olan etkisini tespit etmiştir. Bu çalışmada, söz konusu etki doğrudan yabancı sermaye yatırımının kısıtlı ve belirli sektörlerde gelir düzeyini arttırırken özellikle geleneksel sektörlerde istihdam kaybı yaratıp, vasıfsız emeği istihdam dışına itmesiyle açıklanmaktadır. Bayraktar vd. (2019), Türkiye örneğinde 1974-2015 dönemi için yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmanın sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımının uzun dönemde gelir eşitsizliğine neden olduğunu tespit etmişlerdir. Bu sonuç, yabancı sermaye yatırımının vasıflı ve vasıfsız işgücü arasında ücret farklılığına neden olması ile açıklanmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini Türkiye örneğinde araştıran farklı bir çalışmada ise Bozkurt vd. (2020), 1970-2005 dönemi için doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğine neden olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmada, doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği ve diğer iktisadi göstergeler üzerindeki olumlu etkisinin sürekliliği için mülkiyet haklarının iyileştirilmesi ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yeni üretim tesislerinin kurulmasına yönlendirilmesi gerektiği önerilmektedir.

Küreselleşme sürecinde olduğu gibi doğrudan yabancı sermaye yatırımının da gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştıran ampirik çalışmalarda hem yabancı ülkeler hem de Türkiye örneklemini için mutlak ve tartışmasız bir sonuca ulaşılamadığı görülmektedir. Bu çalışma, araştırma konusu

üzerine derin ve irdeleyici bir literatüre sahiptir. Ayrıca, gelir eşitsizliğini temsilen farklı ve yeni bir veri tabanının tercih edilmesi çalışmayı aynı araştırma alanındaki diğer ampirik çalışmalardan farklılaştırmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilecek bulgu ve politika önerilerinin literatürdeki görüşleri destekleme ya da reddetme yönünden literatüre katkı sunması ve güçlendirmesi beklenmektedir.

4. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada Türkiye örnekleminde 1980-2022 dönemi için küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL (Autoregressive Distributed Lag) sınır testi yaklaşımının kullanılması tercih edilmiştir. Araştırma modeli kapsamında kullanılan veri seti World Inequality Database (WID), KOF Swiss Economic Institute (KOF) ve The World Bank (WB) veri tabanlarından temin edilmiştir. Veri seti ve değişkenlere ilişkin detaylı bilgi tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Verilerin Tanımlanması

Kısaltmalar	Açıklamalar	Kaynak
GINI	Gini indeksi	WID
KUR	Küreselleşme indeksi	KOF Swiss Economic Institute
DYSY	Doğrudan yabancı sermaye yatırımı / GSYH	WB – Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri
ECOB	Ekonomik büyüme oranı	WB – Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri

Çalışmada iki indeks değişken kullanılmıştır. Bunlar; gini ve küreselleşme indeksleridir. Gini indeksi, gini katsayısının 100 ile çarpılmasıyla elde edilmiştir. Gini indeksi 0-100 arasında değer almaktadır. İndeksin 0'a yaklaşması gelir eşitsizliğinin azaldığı anlamına gelirken; indeks değerinin 100'e yaklaşması gelir eşitsizliğinin arttığı şeklinde değerlendirilmektedir. Küreselleşme indeksi; ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme alt indekslerinden oluşmaktadır. Bu üç alt indeks türünün genel küreselleşme indeksine katkısı eşittir. Küreselleşme indeksi 0-100 aralığında değer almaktadır. İndeks değerinin 0'a yaklaşması genel küreselleşme düzeyinin azaldığı; 100'e yaklaşması genel küreselleşme düzeyinin arttığı şeklinde yorumlanmaktadır. DYSY değişkeni, doğrudan yabancı sermaye yatırımını temsil etmektedir ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYH değerine oranlanması ile hesaplanmaktadır. ECOB değişkeni, Amerikan doları (\$) cinsinden 2015 yılı sabit fiyatlarıyla hesaplanan ekonomik büyüme oranını temsil etmektedir.

Küreselleşme, doğrudan yabancı sermaye yatırımı ve kontrol değişken olarak ekonomik büyümenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini tespit etmek için $GINI = f(KUR, DYSY, ECOB)$ şeklinde ampirik bir model oluşturulmuştur. Modelde yer alan bütün değişkenlerin doğrusal formları kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan ARDL sınır testi, modeldeki değişkenlerin I(0) ve/veya I(1) olmak üzere farklı dereceden bütünlük olduğu durumlarda kullanılabilen bir yaklaşımdır. Bu test gözlem sayısının az olduğu örneklerde de etkin sonuçlar verebilmekte ve ayrıca modeldeki değişkenlerin farklı optimal gecikme uzunluklarına sahip olduğu durumlarda da kullanılabilir (Bekhet vd., 2017).

Modelin bağımsız değişkenleri küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımı ile modelin kontrol değişkeni ekonomik büyümenin gelir eşitsizliği değişkeni üzerindeki etkisini belirlemek için ARDL sınır testi kısıtsız hata düzeltme formunun bu çalışmaya uyarlanmış hali aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$$\Delta GINI_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^m \beta_1 \Delta GINI_{t-i} + \sum_{j=0}^n \beta_2 \Delta KUR_{t-j} + \sum_{k=0}^p \beta_3 \Delta DYSY_{t-k} + \sum_{l=0}^r \beta_4 \Delta ECOB_{t-l} + \beta_5 GINI_{t-1} + \beta_6 KUR_{t-1} + \beta_7 DYSY_{t-1} + \beta_8 ECOB_{t-1} + u_t \quad (1)$$

1 numaralı denklem modelinde Δ notasyonu fark işlemcisini; β_0 sabit terimi; $\beta_1, \beta_2, \beta_3$ ve β_4 kısa dönem katsayılarını; $\beta_5, \beta_6, \beta_7$ ve β_8 uzun dönem katsayılarını ve u_t beyaz gürültülü hata terimini göstermektedir. Modeldeki optimal gecikme uzunlukları m, n, p, r Akaike (AIC) ve Schwarz (SIC) bilgi kriterleri ile belirlenmiştir.

Değişkenler arasındaki eş bütünleşme ilişkisinin varlığının sınıandığı F-testi için H_0 ve H_1 hipotezleri aşağıdaki gibidir:

$$H_0: \beta_5 = \beta_6 = \beta_7 = \beta_8 = 0$$

$$H_1: \beta_5 \neq \beta_6 \neq \beta_7 \neq \beta_8 \neq 0$$

Hesaplanan F-istatistik değeri Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen tablo kritik değerleri ile karşılaştırılmaktadır. Hesaplanan F-istatistik değerinin kritik üst sınır değerinden büyük olması durumunda H_0 hipotezi reddedilerek seriler arasında eş bütünleşme ilişkisinin var olduğuna karar verilmektedir (Yılabancı ve Özcan, 2010). Seriler arasında eş bütünleşme ilişkisinin varlığının tespitinden sonra uzun dönem katsayıları ve hata düzeltme modeli (ECM) tahmin edilmektedir.

$$\Delta GINI_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_1 \Delta GINI_{t-i} + \sum_{j=0}^n \alpha_2 \Delta KUR_{t-j} + \sum_{k=0}^p \alpha_3 \Delta DYSY_{t-k} + \sum_{l=0}^r \alpha_4 \Delta ECOB_{t-l} + \gamma ECT_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

2 numaralı denklem modelinde α_0 sabit terimi; $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ ve α_4 kısa dönem katsayılarını; γ uzun dönem denge ilişkisinde elde edilen hata düzeltme katsayısını; ECT_{t-1} hata düzeltme terimini ve ε_t beyaz gürültülü hata terimini göstermektedir.

5. Ampirik Bulgular

Ampirik bulgular bölümünde araştırmanın analiz sürecindeki birim kök test sonuçları ve ARDL sınır test sonuçlarına yer verilecektir.

5.1. Birim Kök Testi

Durağanlık, serilerin zaman içerisinde ortalaması ve varyansının değişmediği ve değişkenin iki dönem arasındaki kovaryansının iki dönem arasındaki gecikme uzunluğuna bağlı olduğu bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gujarati, 2020). Literatürde aynı seviyede $I(1)$ eş bütünleşik olan değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisini test eden Engle-Granger (1987), Johansen (1988) ve Johansen-Juselius (1990) gibi test yaklaşımları olmasına rağmen ARDL sınır testi bu yaklaşımlardan farklılaşmaktadır.

ARDL sınır testi, küçük örneklemlerle çalışmalarda kullanılabilir ve kısıtsız hata düzeltme modeli kullandığından daha güvenilir sonuçlar vermektedir (Narayan, 2005). Bununla birlikte ARDL sınır testinin uygulanmasında değişkenlerin $I(0)$ ve $I(1)$ seviyesinde farklı derecelerden eş bütünleşik olması sorun teşkil etmemektedir. Ancak, Quattara (2006) ARDL sınır testinde $I(2)$ seviyesinden bir değişkenin olması durumunda hesaplanan F-istatistik değerinin doğru sonuçlar vermeyeceğini ileri sürmüştür. Bu nedenle de ARDL sınır testinin kullanılacağı çalışmalarda birim kök testlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada, değişkenlerin durağanlıkları Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Peron (PP) testleri ile sınanmaktadır. ADF testi, en küçük kareler yönteminde durağanlığı test eden Dickey-Fuller testinin geliştirilmiş halidir. ADF testinde otokorelasyon sorununun çözümlenmesi için serinin gecikmeli fark terimi denkleme ilave edilmiştir. PP testi, ADF ve DF testlerine benzemektedir. ADF ve DF testleri hata teriminin bağımsız ve sabit varyanslı olduğunu varsaymakla birlikte hata terimleri arasında korelasyon ilişkisi bulunmamalıdır. PP testi, ADF ve DF testlerinin varsayımlarını esneterek hata terimlerinin zayıf bağımlılık ve heterojen dağılım gösterebileceğini kabul etmiştir (Tarı, 2015).

Tablo 2: Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	ADF		PP	
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
GINI	-1,146	-1,424	-1,177	-1,754
Δ GINI	-4,999*	-4,971*	-4,997*	-4,968*
KUR	-1,833	-0,359	-1,833	-0,359
Δ KUR	-5,985*	-6,541*	-5,977*	-6,653*
DYSY	-2,179	-2,925	-2,021	-2,782
Δ DYSY	-5,903*	-5,820*	-11,145*	-11,037*
ECOB	-6,859*	-6,787*	-7,394*	-7,307*

Tablo 2'deki birim kök test sonuçları ECOB değişkeninin seviyesinde I(0) durağanken; GINI, KUR ve DYSY değişkenlerinin birinci seviyesinde I(1) durağanlaştığını göstermektedir.

5.2. ARDL Sınır Testi

Birim kök test sonuçları, araştırma modelinde yer alan hiçbir değişkenin I(2) seviyesinde durağan olmadığını göstermektedir. ARDL sınır test sürecinde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edildikten sonra diagnostik test sonuçları incelenmekte ve uzun dönem kısa dönem katsayı tahminine yer verilmektedir.

Tablo 3: ARDL Sınır Test Sonuçları

F-istatistik Değeri	K	Anlamlılık Düzeyi	Kritik Sınır Değerleri	
			I(0)	I(1)
6,337	3	1%	6,238	7,740
		5%	4,510	5,643
		10%	3,760	4,795
Diagnostik Test İstatistikleri		Test İstatistikleri	Olasılık Değeri (p-value)	
Otokorelasyon (LM)		1,696	0,188	
Değişen Varyans (BPG)		0,467	0,915	
Fonksiyonel Form (Ramsey)		0,190	0,666	
Normallik (JB)		3,423	0,180	

Tablo 3'teki ARDL sınır test sonuçlarına göre F-istatistik değerinin 0,05 anlamlılık seviyesinde üst kritik değerin üzerinde bir değer aldığı görülmektedir. Bu sonuç, modelin değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olduğu anlamına gelmektedir. Araştırmanın tahmin modeli için gerçekleştirilen diagnostik test sonuçlarında otokorelasyon, değişen varyans ve normallik testleri için test istatistiklerinin olasılık değerlerinin 0,05 seviyesinin üzerinde olması modelde bu sorunların bulunmadığını göstermektedir. Ramsey test sonucu ise modelin uygun fonksiyonel formda kurulduğunu desteklemektedir.

Tablo 4: ARDL (2,0,4,2) Modeli Uzun Dönem Katsayı Tahmini

Değişkenler	Katsayı	t-istatistiği
KUR	-0,388*	-5,423
DYSY	-1,426*	-4,381
ECOB	-0,178*	-3,668

Not: * %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir.

Tablo 4'te tahmin edilen ARDL modeli için uzun dönem katsayı değerleri yer almaktadır. Bu sonuçlar KUR, DYSY ve ECOB değişkenlerinde meydana gelen bir birimlik değişimin GINI değişkenini negatif olarak sırasıyla 0,388; 1,426 ve 0,178 birim etkilediğini göstermektedir. Bu sonuç küreselleşme, doğrudan yabancı sermaye yatırımı ve ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini azalttığı anlamına gelmektedir. Küreselleşmenin gelir eşitsizliğini azalttığını gösteren bu bulgular literatürde neo-liberal görüşü destekleyen Zhou vd. (2011) ile Tunalı ve Çetinkaya (2019)'nın bulgularını destekler niteliktedir. Ayrıca, bu çalışmada doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azalttığı yönündeki bulgular da literatürde modernizasyon kuramını destekleyen Velde

ve Morrissey (2004), Karabıyık ve Dilber (2016) ile Kaulihowa ve Adjasi (2017)'nin ulaştığı ampirik sonuçlar ile örtüşmektedir.

Tablo 5: ARDL (2,0,4,2) Modeli Kısa Dönem Katsayı Tahmini

Değişkenler	Katsayı	t-istatistiği
Δ GINI(-1)	0,699*	3,686
Δ KUR	-0,363*	-3,559
Δ KUR(-1)	0,120	1,529
Δ KUR(-2)	-0,083	-1,103
Δ KUR(-3)	0,382*	4,363
Δ DYSY	-0,217	-1,069
Δ DYSY(-1)	0,769*	3,510
C	59,949*	5,254
COINTEQ	-0,697*	-5,328
TREND	0,086*	5,415

Tablo 5'te ARDL modeli kısa dönem katsayı tahmin sonuçları incelendiğinde hata düzeltme katsayısının (COINTEQ) negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuç, kısa dönemde yaşanacak bir şok sonucu uzun dönem dengesinde meydana gelecek bir sapmanın 1,4 dönem sonra yeniden uzun dönem dengesine geleceğini göstermektedir.

Şekil 1: CUSUM ve CUSUM-SQ Testleri

Şekil 1'de yer alan CUSUM ve CUSUM-SQ test grafik görselleri ARDL modeli sonucunda tahmin edilen katsayıların 0,05 güven aralığında istikrarlı olduğunu ve herhangi bir yapısal kırılmanın olmadığını göstermektedir.

6. Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye ekonomisi örnekleminde 1980-2022 dönemi için küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi ampirik olarak araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi tespit edilmiştir. Ayrıca, modelin kontrol değişkeni olarak tercih edilen ekonomik büyümenin de gelir eşitsizliği üzerinde azaltıcı etkisi gözlemlenmiştir. Küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliği üzerine ulaşılan araştırma bulguları literatürdeki neo-liberal görüş ve modernizasyon kuramını destekler niteliktedir. Çalışmanın literatür bölümünde de aktarıldığı üzere küreselleşme, doğrudan yabancı sermaye yatırımı ve gelir eşitsizliği ilişkisini araştıran ampirik çalışmalarda mutlak bir sonuca ulaşılamamıştır. Araştırma konusu üzerine farklı sonuçlara ulaşılmış olması incelenen örneklem ve dönem farklılığından kaynaklanmış olabileceği gibi tercih edilen test teknikleri de ulaşılan sonuçların farklılık göstermesinde etkili olabilir. Ayrıca, araştırma konusu özelinde ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri, örneklem ülkelerde uygulanan vergi ve ücret politikaları, ülkelerin sahip oldukları beşerî ve fiziki sermaye ile teknoloji düzeyleri de ampirik sonuçların ülkeden ülkeye farklılaşma nedenleri arasında gösterilebilir.

Ülkelerin büyüme ve kalkınma hedeflerinin önem kazandığı 20. yüzyılın ikinci yarısında küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları özellikle gelişmekte olan ülkelerin bu hedeflerine önemli katkılar sağlamıştır. Türkiye de 1980 sonrasında neo-liberal politikaları kararlı ve istikrarlı bir biçimde uygulayan ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye ekonomisinin yapısal sorunları arasında yer alan yatırım-tasarruf özdeşliğinin uzun dönemlerdir sağlanamıyor oluşu küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını Türkiye için daha da önemli hale getirmiştir. Bu çalışma özelinde küreselleşme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımının gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisinin tespit edilmiş olması Türkiye ekonomisinde sürdürülebilir büyüme ve kalkınma hedefleri için önemli görülmektedir. Büyüme ve kalkınma hedefleri ile gelir dağılımında daha eşitlikçi bir sistemin sürekliliği için Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farkının en aza indirgenmesi önerilebilecek en önemli politika uygulaması olarak tavsiye edilmektedir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de ekonomik gelişmişlik düzeyi düşük olan bölgelere yönelik eğitim imkanlarının artırılması, bölgeye yatırım teşviklerinin sunulması ve bu bölgelerin alternatif turizm faaliyetleri ile desteklenmesi gelir eşitsizliğini azaltma yönünde uygulanabilecek politika önerileri arasında yer almaktadır. Küreselleşen dünya düzeninde Türkiye’nin nitelikli teknolojik ürünlerle dış ticaretini geliştirmesi Türkiye’nin dünya ekonomileri arasındaki yerini ve önemini güçlendirecektir. Bu amaç kapsamında ülkenin eğitim politikaları ekonomik hedefler doğrultusunda güçlendirilerek eğitim, bilim ve teknolojiye daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Makro ekonomik istikrarın sağlanması ve hukukun üstünlüğünün temin edilmesinin de yerli yatırımların artırılması ve daha fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımının ülkeye çekilmesinde önemli sonuçlar ortaya çıkarabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akbakay, Z. ve Barak, D. (2020). Yükselen Piyasalarda Ekonomik Küreselleşme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 17-34.
- Baek, I. ve Shi, Q. (2016). Impact of Economic Globalization on Income Inequality: Developed Economies vs. Emerging Economies. *Global Economy Journal*, 16(1), 49-61.
- Basu, P. ve Guariglia, A. (2007). Foreign Direct Investment, Inequality, and Growth. *Journal of Macroeconomics*, 29(4), 824-839.
- Bayraktar, Y., Özyılmaz, A. ve Toprak, M. (2019). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Türkiye Deneyimi. *Akademik Hassasiyetler*, 6(12), 477-490.
- Bekhet, H. A., Matar, A. ve Yasmin T. (2017). CO2 Emissions, Energy Consumption, Economic Growth and Financial Development in GCC Countries: Dynamic Simultaneous Equation Models. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 70, 117-132.
- Bergh, A. ve Nilsson, T. (2010). Do Liberalization and Globalization Increase Income Inequality? *European Journal of Political Economy*, 26(4), 488-505.
- Bhagwati, J. N. (1958). Immiserizing Growth: A Geometrical Note. *The Review of Economic Studies*, 25(3) 201-205.
- Bozkurt, E., Altınar, A. ve Topçuoğlu, Ö. (2020). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelir Eşitsizliği Perspektifinden Analizi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 79-97.
- Chintrakarn, P., Herzer, D. ve Nunnenkamp, P. (2012). FDI and Income Inequality: Evidence from A Panel of U.S. States. *Economic Inquiry*, 50(3), 788-801.
- Clarke, G. (1995). More Evidence on Income Distribution and Growth. *Journal of Development Economics*, 47(2), 403-427.

- Doğan, E. M., Shahinpour, A. ve Aghapour, K. (2013). İran'da Gelir Dağılımı Üzerine Doğrudan Yabancı Yatırımın Etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 377-388.
- Dunn, R. ve Mutti, J. H. (2004). *International Economics*. (6th ed.). Londra: Routledge.
- Engle, R. F. ve Granger, C. W. J. (1987). Co-integration and Error Correction Representation, *Estimation and Testing, Econometrica*, 55(2), 251-276.
- Erkul, E. ve Erkul, F. (2019). Neoliberal Politika Çerçevesinde Türkiye ve Şili'ye İlişkin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İstatistiklerinin İncelenmesi. *Sosyoekonomi*, 27(39), 11-38.
- Ertuna, Ö. (2006). Yeni Dünya Düzeni: Küreselleşme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 30, 36-45.
- Figini, P. ve Görg, H. (2011). Does Foreign Direct Investment Affect Wage Inequality? An Empirical Investigation. *The World Economy*, 34(9), 1455-1475.
- Ghoshray, A. (2011). A Reexamination of Trends in Primary Commodity Prices. *Journal of Development Economics*, 95, 242-251.
- Gujarati, D. N. (2020). *Temel Ekonometri*. (5th ed.) (çev. Ümit Şenesen ve Gülay Şenesen) İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Jensen, N. M. ve Rosas, G. (2007). Foreign Direct Investment and Income Inequality in Mexico, 1990-2000. *International Organisation*, 61, 467-487.
- Johansen, S. (1988). Statistical Analysis of Cointegration Vectors. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2/3), 231-254.
- Johansen, S. ve Juselius, K. (1990). Maximum Likelihood Estimation and Inference on Co-integration-with Applications to the Demand for Money. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52(2), 169-210.
- Heshmati, A. (2004). The Relationship between Income Inequality, Poverty, and Globalization. United Nation University. Research Paper No: 2005/37.
- Husted, S. ve Melvin, M. (2013). *International Economics*. (9th ed.). Pearson Education.
- Karabıyık, C. ve Dilber, İ. (2016). Gelir Eşitsizliği ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları İlişkisi: Panel Veri Analizi. *Journal of Yasar University*, 11/44, 316-325.
- Kaulihowa, T. ve Adjasi, C. (2017). FDI and Income Inequality in Africa. *Oxford Development Studies*, 46(2), 250-265.
- Kazgan, G. (2016). *Liberalizmden Neoliberalizme: Neoliberalizmin Getiri ve Götürüsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality. *The American Economic Review*, 45(1), 1-28.
- Lawrence, R. Z. ve Slaughter, M. J. (1993). *Intra-national Trade and American Wages in the 1980s: Giant Sucking Sound or Small Hiccup?* in M. N. Baily and C. Wiston (eds.) Brookings Paper on Economic Activity: Microeconomics 2.
- Lipset, S. M. (1959). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Development. *American Political Science Review*, 53, 69-105.
- Lucas, R. E. (2000). Some Macroeconomics for the 21st Century. *Journal of Economic Perspectives*, 14(1), 159-178.
- Mahutga, M. C. ve Bandelj, N. (2008). Foreign Investment and Income Inequality. *International Journal of Comparative Sociology*, 49(6), 429-454.

- Narayan, P. K. (2005). The Saving and Investment Nexus for China: Evidence from Cointegration Tests. *Applied Economics*, 37(17), 1979-1990.
- Ngwakwe, C. C. ve Dzomonda, O. (2018). Foreign Direct Investment Inflow and Inequality in An Emerging Economy-South Africa. *Acta Universitatis Danubius, Economica*, 14(2), 462-473.
- Oktik, N. (2002). Globalleşme ve Yüksek Öğrenim. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 18, 193-204.
- Ongan, T. H. (2004). Gelir Eşitsizliği, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ters U Eğrisi. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 54(1), 153-165.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith R. (2001). Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationship. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326.
- Piketty, T. (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*. (Çev. Hande Koçak) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Quattara, B. (2006). Foreign Aid and Fiscal Policy in Senegal. *Journal of International Development*, 17, 1105-1122.
- Rodrik, D. (1997). Sense and Nonsense in the Globalization Debate. *Foreign Policy*, 107, 19-37.
- Salvatore, D. (2013). *International Economics*. (11th ed.). J. Wiley&Sons.
- Solmaz, E. (2014). OECD Ülkelerinde Ülke içi Gelir Eşitsizliklerinin Çok Boyutlu Küreselleşme Endeksleri ile İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 91-108.
- Sylwester, K. (2006). Foreign Direct Investment, Growth and Income Inequality in Less Developed Countries. *International Review of Applied Economics*, 19(3), 289-300.
- Stiglitz, J. E. (2013). *The Price of Inequality*. Penguin Books Ltd.
- Suanes, M. (2016). Foreign Direct Investment and Income Inequality in Latin America: A Sectoral Analysis. *CEPAL Review*, 118, 45-61.
- Tarı, R. (2015). *Ekonometri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Tsai, P-L. (1995). Foreign Direct Investment and Income Inequality: Further Evidence. *World Development*, 23(3), 469-483.
- Tunalı, H. ve Çetinkaya, H. (2019). Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi: G7 Ülkeleri Panel Veri Analizi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 224-237.
- Üzar, U. (2018). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Eşitsizliği: Teori, Tartışma ve Analiz. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 199-222.
- Velde, D. T. ve Morrissey, O. (2004). Foreign Direct Investment, Skills and Wage Inequality in East Asia. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 9(3), 348-369.
- Wei, K. Yao, S. ve Liu, A. (2009). Foreign Direct Investment and Regional Inequality in China. *Review of Development Economics*, 13(4), 778-791.
- Williamson, J. (2003). The Washington Consensus and Beyond. *Economic and Political Weekly*, 38(5), 1475-1481.
- Wood, A. (1998). Globalization and the Rise in Labor Market Inequalities. *The Economic Journal*, 108(450), 1463-1482.
- Yılanç, V. ve Özcan, B. (2010). Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye için Savunma Harcamaları ve GSMH Arasındaki İlişkinin Analizi. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 21-33.

- Yücel, D. ve Altıntaş, H. (2019). Küreselleşme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Dağılımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 53, 1-22.
- Zhou, L., Biswas, B., Bowles, T. ve Saunders, P. J. (2011). Impact of Globalization on Income Distribution Inequality in 60 Countries. *Global Economy Journal*, 11(1), 1-18.

THE RELATIONSHIP BETWEEN GLOBALIZATION, FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND INCOME INEQUALITY: EMPIRICAL EVIDENCE FROM THE TÜRKİYE ECONOMY (1980-2022)

Extended Abstract

Aim: The aim of this study is to investigate the impact of globalization and foreign direct investment on income inequality in the sample of Türkiye for the period 1980-2022.

Method(s): In the methodological process of this study, the ARDL (Autoregressive Distributed Lag) bounds testing approach developed by Pesaran et al. (2001) was preferred. The data set used within the scope of the research model was obtained from the World Inequality Database (WID), KOF Swiss Economic Institute (KOF) and The World Bank (WB) databases. An empirical model was created in the form of $GINI = f(KUR, FDI, ECOB)$ to determine the effect of globalization (KUR), foreign direct investment (FDI) and economic growth (ECOB) as a control variable on income inequality. Linear forms of all variables in the model were used. In the analysis process of the study, firstly the stationarity of the variables is tested. In the next stage, the existence of a cointegration relationship between the variables is tested. After the existence of a cointegration relationship between the variables is determined, the long-term coefficient and error correction model (ECM) are estimated.

Findings: The unit root test results used in the study show that while the ECOB variable is stationary at I(0), the GINI, KUR and FDI variables are stationary at the first level of I(1). The unit root test results show that none of the variables in the research model are stationary at I(2). The ARDL bounds test results explain that there is a long-term relationship between the variables of the model. In the diagnostic test results performed for the estimated model of the research, the fact that the probability values of the test statistics for autocorrelation, heteroscedasticity and normality tests are above 0.05 level shows that these problems are not present in the model. The Ramsey test result supports that the model is established in the appropriate functional form. The long-term coefficient values for the ARDL model show that a one-unit change in the KUR, FDI and ECOB variables negatively affects the GINI variable by 0.388; 1.426 and 0.178 units, respectively.

Conclusion: As a result of the study, it was determined that globalization and foreign direct investment have a reducing effect on income inequality. In addition, economic growth, which is preferred as the control variable of the model, also has a reducing effect on income inequality. The research findings on globalization and foreign direct investment income inequality support the neo-liberal view and modernization theory in the literature. In this study, the fact that the income inequality reducing effect of globalization and foreign direct investment has been determined is considered important for sustainable growth and development goals in the Turkish economy. The most important policy application that can be suggested is to minimize the regional development gap in Türkiye for the continuity of a more egalitarian system in income distribution with growth and development goals. In line with this purpose, increasing the education opportunities for regions with low economic development levels in Türkiye, providing investment incentives to the region and supporting these regions with alternative tourism activities are among the policy suggestions that can be implemented to reduce income inequality. In the globalizing world order, Türkiye's development of foreign trade with qualified technological products will strengthen Türkiye's place and importance among world economies. Within the scope of this purpose, the country's education policies should be strengthened in line with economic targets and more importance should be given to education, science and technology. It is thought that ensuring macroeconomic stability and ensuring the rule of law can also produce important results in increasing domestic investments and attracting more foreign capital investments to the country.
